

STRATEGII MARITIME BAZATE PE AMENINȚĂRI

MARITIME STRATEGIES BASED ON THREATS

STRATÉGIES MARITIMES FONDÉES SUR DES MENACES

Cdor.prof.univ.dr. Ioan CRĂCIUN*
Cdor.drd. Auraș Liviu COMAN**

Strategiile de securitate maritimă bazate pe amenințări, în funcție de națiune și de cultură, de geopolitică și de evoluțiile politico-militare de la un moment dat, pot fi interpretate în mod diferit și este important să se cunoască întregul spectru teoretic și de evoluție istorico-cauzale a conceptelor care sunt interdependente. Prezența unei legături explicite între securitatea maritimă, amenințări și geopolitică este măsurată prin apariția unor repere fără echivoc ale conceptului de geopolitică și prin certitudinea că amenințările influențează securitatea maritimă. Influența directă a amenințărilor și a factorilor geopolitici asupra obiectivelor de securitate maritimă este măsurată prin apariția unor riscuri la adresa intereselor geopolitice în domeniul maritim și a anumitor poziții geografice, atunci când se referă la obiectivele de securitate maritimă.

Threat-based maritime security strategies, depending on nation and culture, geopolitics and political-military developments at a given moment, can be interpreted differently, and it is important to know the entire theoretical spectrum and the historical-causal evolution of concepts that are interdependent. The presence of an explicit link between maritime security, threats and geopolitics is measured by the unequivocal emergence of the concept of geopolitics and the certainty that threats affect maritime security. The direct influence of threats and geopolitical factors on maritime security objectives is measured by the emergence of risks to maritime geopolitical interests and geographical positions when it comes to maritime safety objectives.

Les stratégies de sécurité maritime fondées sur des menaces, selon la nation et la culture, la géopolitique et les développements politico-militaires à un moment donné, peuvent être interprétées différemment et il est important de savoir le spectre théorique en entier et l'évolution historique et causale des concepts qui sont interdépendants. L'existence d'une relation explicite entre la sécurité maritime, les menaces et la géopolitique est représentée par l'émergence des points de repère clairs, sans équivoque, du concept de géopolitique et aussi par la conviction que les menaces ont une forte incidence sur la sécurité maritime. L'influence directe des menaces et des facteurs géopolitiques sur les objectifs de sécurité maritime est mesurée par l'apparition des risques aux intérêts géopolitiques maritimes et à certaines positions géographiques, en ce qui concerne les objectifs de sécurité maritime.

Cuvinte-cheie: strategie maritimă; amenințări asimetrice; geopolitică.

Keywords: maritime strategy; asymmetric threats; geopolitics.

Mots-clés: stratégie maritime; menaces asymétriques; géopolitique.

Strategia maritimă este concepută pentru a proteja interesele maritime ale statului la pace și la război. În plus, are potențialul de a sprijini obiectivele naționale, în special în politica externă. Din punct de vedere legal, forțele navale protejează punctele decisive sau, de ce nu, centrele de greutate.

Folosirea termenului de strategie maritimă, cel puțin din punct de vedere istoric și legal, ne arată orientarea către criză sau război.

Milan Vego, în cartea sa *Strategia Maritimă și Controlul Mării: Teorie și Practică*¹, descrie controlul mării ca fiind conceptul care, după cel de-al Doilea Război Mondial, a înlocuit treptat conceptul de comandă a mării, care părea a fi prea absolut în semnificație. Termenul de comandă pare să tindă în semantism către o situație absolută, în timp ce termenul *control* extinde cumva înțelesul conceptului. *Controlul mării* este limitat în spațiu

**Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: craciun64@gmail.com

**Statul Major al Forțelor Navale

e-mail: comanliviu2002@yahoo.com

și în timp. Nicio putere navală nu va putea deține *controlul mării*, într-o mare sau într-o regiune a acesteia, pe o perioadă lungă de timp, acesta fiind atins, prin alternanță, de cele două mari puteri aflate în situație de criză.

O definiție simplă a *controlului mării* ar fi următoarea: „Capacitatea unui stat de a se folosi de regiunea de mare/ocean atribuită și a spațiului aerian asociat, pentru scopuri militare și civile, și de a interzice inamicului, în caz de război, să le folosească”. Respectiva definiție însă nu ține cont de faptul că acest *control al mării* are diferite forme și niveluri de implementare. Acest lucru nu înseamnă că mijloacele și forțele inamice nu acționează în zonă, ci faptul că inamicul nu le poate folosi astfel încât să-și creeze un avantaj militar sau civil. Un raion de acțiune poate fi considerat sub control atunci când forțele navale și aeriene proprii pot opera nestânjenite și când traficul maritim se poate executa în siguranță fără a putea fi atacate de inamic.

Controlul mării este definit de legislația SUA astfel: „O forță navală are comanda mării atunci când este atât de puternică încât rivalii ei nu o pot ataca direct. De asemenea, controlul mării este o dominantă care se poate aplica apelor sale aflate la distanță mică de litoral sau se poate extinde departe în oceane. Având controlul mării, o țară (sau o alianță) se poate asigura că propriile sale nave militare și comerciale se pot mișca în voie, în timp ce rivalii săi sunt forțați fie să rămână în port, fie să încerce să execute acțiuni mascate. De asemenea, controlul mării permite executarea operațiilor amfibii oricând, fapt care extinde opțiunile strategice ale forțelor terestre”²².

Definiția NATO a controlului mării este: „Condiția care există atunci când cineva are libertatea de a acționa într-o zonă a mării pentru propriile scopuri, pentru o perioadă de timp, în mediile submarin, de suprafață și aerian”²³.

Așa cum observăm, există diferite definiții cu multiple puncte de vedere, controlul mării fiind fie o condiție existentă la un moment dat, fie o stare care se caracterizează prin evoluție în timp, fie o acțiune propriu-zisă.

Jullian S. Corbett definește *strategia maritimă* ca fiind „partea care determină acțiunile flotei atunci când strategia a determinat rolul pe care aceasta (flota) trebuie să-l joace, în raport cu acțiunea forțelor terestre”²⁴, și principalul său rol de a

„determina relațiile reciproce dintre forțele terestre și cele navale într-un război”²⁵. El a identificat faptul că nu a existat nicio Marină Militară care să-și fi îndeplinit toate misiunile sale. Definind comanda mării ca fiind controlul local al comunicațiilor maritime, pentru navele militare sau comerciale, Corbett a apreciat importanța *comenzii locale a mării* ca fiind obiectivul imediat al strategiilor pe timp de pace și de război. Astfel, „războiul naval este compus nu numai din metodele care să ducă la realizarea comenzii locale a mării, dar și din metode prin care să folosim această comandă pentru obiective strategice”²⁶.

Strategia maritimă este o submulțime a unei mari strategii, iar relația dintre cele două este definită de către John B. Hattendorf: „În sensul său cel mai larg, o mare strategie este direcția cuprinzătoare a puterii de a atinge anumite obiective naționale. [...] Strategia maritimă este direcția tuturor aspectelor puterii naționale care se raportează la interesele națiunii pe mare [...]. Strategia maritimă implică celelalte funcții ale puterii de stat care includ diplomația; siguranța și protecția comerțului pe mare; pescuitul; exploatarea și apărarea zonei economice exclusive; apărarea litoralului; securitatea frontierelor; protecția insulelor; participarea la preocupările regionale și mondiale referitoare la utilizarea oceanelor, a spațiului aerian aferent și a platoului continental”²⁷.

Corbett a identificat războiul întrunit, afirmând următoarele: „Suntem obișnuiți, uneori din comoditate și alteori din cauza incapacității de a gândi științific, să vorbim despre strategia navală și despre strategia militară ca despre ramuri distincte ale cunoașterii, care nu au nimic în comun. Teoria războiului este cea care scoate în evidență relația lor intimă. [...] Îmbinarea celor două este o strategie mai complexă, care privește flota și armata ca pe o singură armă, care coordonează acțiunea lor și indică liniile pe care fiecare trebuie să acționeze, pentru a realiza puterea deplină a celor două”²⁸. Acest principiu a fost pe deplin probat de Marea Britanie, în războiul din Malvine, când aplicarea adecvată și echilibrată a forțelor maritime și terestre într-o campanie sincronizată a avut ca rezultat victoria englezilor.

În războiul din Golf, componenta navală, aeronavală (de pe portavioane) și cea aeriană au executat misiuni perfect sincronizate împotriva forțelor aeriene irakiene.

Sunt unele state sau actori statali care pot încerca să exploateze marea în folosul propriu prin exercitarea unor acțiuni de descurajare sau de limitare a libertății de navigație. În același timp, alte națiuni, printr-o prezență permanentă și activă pe mare, cu forțe și mijloace moderne, pot executa misiuni de prevenire a conflictului. Creșterea populației, migrația, creșterea cererii de energie, schimbările climatice, continuarea globalizării, urbanizarea rapidă și rata exponențială de schimbare a tehnologiilor sunt provocări ale mediului maritim.

Strategia maritimă este o extensie a strategiei terestre și o servește pe aceasta. Obiectivele strategice maritime trebuie stabilite în conformitate cu obiectivele politicii naționale. Natura luptei navale trebuie luată în considerare, în contextul politicii naționale și internaționale. O marină nu poate obține o victorie totală doar printr-o bătălie, aceasta trebuind să lucreze îndeaproape cu forțele terestre astfel încât să poată îndeplini în comun scopurile politice ale unui război.

Având în vedere că oamenii trăiesc mai degrabă pe pământ decât pe mare, lupta finală decisivă trebuie să se desfășoare pe uscat. O strategie maritimă de succes trebuie să acorde importanță relației dintre forțele terestre și cele navale. Doar prin echilibrul adecvat și prin utilizarea adecvată a celor două se poate obține victoria.

La aproape un secol după ce Mahan a dezvăluit conceptul puterii maritime, în timpul Cortinei de Fier, amiralul S.G. Gorșkov, comandantul Marinei Militare Sovietice, a scris, în 1976, *Puterea Maritimă a Statului*⁹. Amiralul Gorșkov a susținut că diferența fundamentală în înțelegerea puterii maritime de către Uniunea Sovietică și puterile imperialiste rezultă din „esența de clasă” a acesteia. Ea (puterea maritimă) „a determinat, de asemenea, obiectivele, misiunile și mijloacele de aplicare [...] în special a forțelor navale, care, în statele imperialiste, au avut rolul de dominare mondială”¹⁰.

Pentru Uniunea Sovietică, obiectivul principal a fost acela de a construi comunismul, iar puterea maritimă a fost unul dintre factorii importanți în consolidarea economiei sale și în consolidarea legăturilor cu țările (comuniste) prietene cu aceasta¹¹.

Precum Mahan, Gorșkov a evidențiat faptul că geografia, economia și caracterul conducerii determină puterea maritimă. El a definit puterea

maritimă drept „capacitatea unui stat de a cerceta (explora) oceanele și de a le valorifica bogăția, de a folosi flota comercială și de pescuit și capacitatea lor de a satisface nevoile statului, precum și de a coordona marina astfel încât aceasta să satisfacă și să corespundă cerințelor”¹².

Importanța unei marine puternice este o temă predominantă în scrierile lui Gorșkov. El a considerat marina ca pe un garant al securității. Potrivit acestuia, puterea maritimă a unui stat este un sistem caracterizat nu numai de prezența legăturilor dintre componentele sale (flota militară, flota comercială și de cercetare științifică sau de pescuit etc.), ci și de uniunea inseparabilă cu oceanul. În strategia sa, Gorșkov compară în permanență elementele puterii navale sovietice cu cele imperialiste, în special cu cele americane.

Strategia maritimă a SUA – o strategie de cooperare pentru secolul al XXI-lea: prezență înaintată, angajată, gata de luptă (CS21R)¹³

Pentru SUA, ca națiune maritimă, puterea navală este cel mai util mijloc de a răspunde crizelor, promovându-și, astfel, securitatea proprie și a aliaților, concomitent cu menținerea la distanță a amenințărilor care ar putea atinge interesele proprii. O apărare navală necesită o strategie navală. SUA se confruntă cu o gamă complexă de riscuri și de amenințări la adresa securității proprii. Pentru a continua construirea puterii și a influenței americane și pentru a menține o ordine internațională, capabilă să depășească provocările secolului al XXI-lea, SUA au elaborat, pe lângă *Politica Națională de Securitate*, o serie de alte 21 de documente strategice¹⁴.

Considerăm că cel mai relevant document, pe care trebuie să-l analizăm în continuare, este *Strategia de Securitate Maritimă din Asia-Pacific: Atingerea Obiectivelor de Securitate Națională ale SUA într-un mediu în schimbare*¹⁵.

Este evident faptul că, încă din titlu, sunt subliniate toate elementele geostrategice fundamentale, pe care le vom analiza în continuare. De o importanță deosebită, din punct de vedere geostrategic, este faptul că, încă din titlu, se răspunde la întrebările la care trebuie să răspundă orice strategie: cine? (SUA), ce? (ce dorește – *Atingerea Obiectivelor de Securitate Națională*), unde (*Asia-Pacific*), când (*mediul în schimbare*

are aici și caracter temporal, schimbarea putând fi asimilată trecerii timpului).

Pe măsură ce securitatea națională este din ce în ce mai tensionată, există nevoia unei strategii care să arate acțiunile necesare (*ways*), pentru a conecta scopurile (securitatea – *ends*) cu mijloacele (resursele financiare și forțele și mijloacele navale care urmează a fi construite – *means*).

Colonelul Art Lykke, de la Colegiul de Război al Armatei Statelor Unite, a exprimat strategia¹⁶ ca pe o ecuație, și anume: „Strategia este egală cu *Obiectivele – Ends* (acele obiective pe care ni le propunem îndeplinite) plus *Căile de acțiune – Ways* (cursuri de acțiune) plus *Means* (mijloacele, instrumentele cu ajutorul cărora un anumit scop poate fi atins)”¹⁷.

După câteva decenii de conducere mondială necontestată, Statele Unite se confruntă încă o dată cu o competiție între două puteri mondiale, China și Rusia, care se află, din ce în ce mai mult, sub constrângerile și limitările impuse în domeniul comerțului maritim și al finanțelor mondiale. Atât China, cât și Rusia își îmbunătățesc și își înnoiesc forțele navale, acționând agresiv, simultan împotriva țărilor învecinate¹⁸. În plus, ambele națiuni își îndreaptă atenția către operațiile navale executate departe de propriile lor coaste, menite să promoveze interesele naționale, care sunt în contradicție cu cele ale organizațiilor internaționale sau cu cele ale Statelor Unite.

Încă din introducerea strategiei maritime americane, este menționată importanța Asiei maritime pentru comerțul mondial și pentru creșterea economică a întregii regiuni¹⁹. Regiunea Asia-Pacific are, pentru marina americană, un rol esențial pentru pacea, stabilitatea și securitatea regională, rămânând de-a lungul anilor în afara conflictelor și permițând tuturor națiunilor să aibă beneficii de pe urma domeniului maritim²⁰.

Marea Chinei de Sud și de Est reprezintă locul, unde, datorită unor cantități uriașe de pește, de hidrocarburi și de zăcăminte minerale, mai multe națiuni au dispute teritoriale și/sau revendicări ale bogățiilor naturale. De exemplu, în Marea Chinei de Sud există trei mari dispute asupra unor teritorii. Prima este disputa dintre China, Taiwan și Vietnam asupra insulelor Paracel, a doua este contestarea taiwano-filipineză asupra recifului Scarborough și a treia este lupta multinațională asupra insulei Spratly, pentru care se luptă China, Taiwan,

Vietnam, Brunei, Malaysia și Filipine²¹. În Marea Chinei de Est, China și Japonia au diferențe în ceea ce privește delimitarea platoului continental. În Oceanul Indian există, de asemenea, dispute între India și Pakistan în ceea ce privește delimitarea graniței, în funcție de albia pârâului Creek²².

Strategia de securitate maritimă are rolul fundamental să ducă la îndeplinire obiectivele SUA²³, pentru eliminarea tuturor tipurilor de amenințări. Departamentul Apărării american, în colaborare cu partenerii și cu aliații săi, desfășoară o activitate cuprinzătoare în domeniul strategiei de securitate maritimă, axându-se pe patru linii de efort, astfel: consolidarea capacităților militare americane în domeniul maritim; creșterea capacității maritime a aliaților și a partenerilor; stimularea diplomației militare, pentru a reduce riscurile, și consolidarea transparenței; consolidarea dezvoltării unei arhitecturi de securitate regionale deschise și eficiente.

Principala linie de efort o constituie întărirea capacităților militare pentru a descuraja cu succes conflictele și pentru a răspunde, atunci când este necesar, la orice amenințare.

Departamentul Apărării american sporește capacitățile SUA de a proiecta puterea pe mare, în aer și sub apă²⁴ și consideră investițiile de orice natură, dar în special în capacitățile militare din Asia-Pacific, ca fiind de importanță strategică pentru interesul propriu. Strategia maritimă a scos în evidență faptul că Statele Unite își vor menține prezența și capacitățile militare necesare pentru a proteja interesele proprii și pe cele ale aliaților și partenerilor împotriva potențialelor amenințări în Asia maritimă și pentru a răspunde decisiv atunci când este nevoie. Departamentul Apărării modernizează și dezvoltă cele mai bune capacități aeronavale, oriunde în Asia, astfel încât acestea să opereze acolo unde le permite dreptul internațional, și investește în capacitățile flexibile care vor permite un răspuns rapid și eficient la o gamă cât mai largă de potențiale provocări maritime.

Spykman, reprezentant de seamă al realismului geopolitic, este regăsit în această strategie, în special prin balanța de putere pe care SUA o dorește în regiunea indo-asiatică. David Shear, asistentul secretarului apărării pentru afaceri de securitate în regiunea Asia-Pacific, menționa, la Pentagon, cu ocazia promovării strategiei de securitate maritimă americană, că: „SUA își consolidează capacitatea

militară în regiune pentru a descuraja conflictele și pentru a răspunde decisiv atunci când este nevoie”²⁵.

Spykman afirma faptul că securitatea americană are drept scop să împiedice o putere ostilă sau o coalitie de puteri să domine Lumea Veche și că Oceanul ar deveni o autostradă, și nu o barieră (economică, politică sau militară). Potrivit acestuia, preocupările principale ale Americii în materie de securitate s-au situat în „Rimland”. Această regiune cuprinde majoritatea populației și a resurselor și este conectată prin mări marginale. Strategia de securitate maritimă americană susține ideea conform căreia cea mai gravă amenințare la adresa echilibrului global al puterii ar apărea, dacă o singură putere sau coalitie de puteri va domina Rimlandul.

Din analiza acestei strategii, se deduce, cu ușurință, faptul că aceasta încearcă să rămână în urmă cu un pas înaintea evoluției mediului de securitate maritim din regiunea Asia-Pacific, pentru a garanta continuitatea libertății de navigație, descurajarea conflictelor și promovarea respectării legilor și standardelor internaționale. Din Oceanul Indian până în Asia de Nord-Est, SUA încearcă să-și consolideze capacitatea militară de a promova stabilitatea și de a răspunde în mod decisiv amenințărilor, să abordeze, alături de aliații săi, provocările din regiune și să intensifice folosirea diplomației civile și militare pentru promovarea încrederii, a stabilității și pentru consolidarea capacității organizațiilor regionale de a aborda în comun problemele de securitate maritimă.

Doctrina Maritimă a Federației Ruse până în anul 2020²⁶

Marina rusă²⁷ este tot mai provocatoare în a executa demonstrații de forță. În anul 2017, a avut loc un exercițiu cu marina chineză în Marea Baltică și a trimis cea mai mare navă de război, crucișătorul nuclear „Petru cel Mare”, și cel mai mare submarin din lume, „Dmitri Donskoi”, în Marea Baltică, pentru a participa la parada Zilei Marinei Ruse, din 30 iulie²⁸.

Vladimir Putin a aprobat, cu doar câteva zile înaintea sărbătoririi Zilei Marinei Militare Ruse²⁹, o nouă Doctrină Maritimă Rusă³⁰. Doctrina promovează o viziune a unei marine ruse reînviată care să-și poată menține superioritatea peste noua putere navală, China, și chiar să reprezinte o amenințare serioasă pentru marina americană în

anumite medii de luptă. Această doctrină pare a fi una optimistă, cu un program de înzestrare mai mult decât ambițios (în condițiile unei economii care l-ar susține cu greu) și cu un nivel de ambiție la limita dintre aspirații irealizabile și dorințe palpabile³¹.

Din punct de vedere geostrategic, doctrina rusă scoate în evidență ambiția unui șir de state și, în primul rând, a Statelor Unite ale Americii și a aliaților săi, să domine marea liberă, inclusiv în Arctica, și să prezeze o superioritate copleșitoare cu forțele lor navale³².

Alte amenințări se referă la revendicările teritoriale asupra zonelor maritime și de coastă, la eforturile de limitare a accesului Rusiei la resursele mărilor și oceanelor și la încercările de a slăbi controlul rus asupra Mării Nordului.

Trei amenințări potențiale sunt enumerate în document. Prima este o scădere bruscă a inițiativei politico-militare, care conduce la utilizarea forței militare în zonele maritime care dețin un interes strategic pentru Rusia. A doua este desfășurarea de arme nonnucleare strategice de precizie ridicată și de apărare împotriva rachetelor balistice în teritoriile și în zonele maritime adiacente Rusiei. A treia este folosirea forței militare de către alte state în moduri care amenință interesele naționale ale Rusiei.

Suplimentar față de Arctica, doctrina evidențiază importanța protejării accesului la resursele energetice din Orientul Mijlociu și din Marea Caspică, își exprimă îngrijorarea cu privire la impactul negativ al conflictelor regionale din Orientul Mijlociu, din Asia de Sud și din Africa asupra securității internaționale și evidențiază pericolul reprezentat de creșterea pirateriei în Golful Guinea, în Oceanul Indian și Pacific. Consolidarea Flotei Mării Negre și a forțelor rusești din Crimeea, precum și menținerea unei prezențe navale constante în Marea Mediterană sunt considerate cele mai critice priorități geografice pentru dezvoltarea viitoare a Marinei Ruse.

Doctrina pare să se concentreze în special asupra rolului pe care îl poate juca Marina Rusă, ca instrument de descurajare. Conducerea rusă este îngrijorată de conceptul militar american Prompt Global Strike, care ar folosi vehicule cu glisare hipersonice, pentru a atinge obiective oriunde în lume, la aproximativ o oră după lansare.

Pentru Moscova, o atenție specială este acordată domeniului geostrategic, care ar putea fi

de o importanță mare pentru factorii de decizie ruși. Primul și probabil cel mai important domeniu geostrategic discutat este zona Atlanticului. Aici, politica Rusiei este condiționată de mișcările inacceptabile ale NATO de a dezvolta o infrastructură militară până la granițele Rusiei și de planurile de a îndeplini misiuni globale în zonă.

Regiunea atlantică este definită pe larg, cuprinzând zona maritimă de la Marea Baltică la Marea Mediterană până la Marea Neagră. Foarte puțină atenție este acordată, în document, Atlanticului de Nord, o zonă de acțiune care ar necesita o marină de război oceanică pentru a afirma interesele Rusiei. Doctrina se axează pe zone mai aproape de Rusia, evidențiind necesitatea de a continua dezvoltarea potențialului economic și natural al resurselor Mării Baltice.

O atenție deosebită este acordată zonei Mării Negre și Mării Mediterane. În Marea Neagră sunt afirmate o gamă largă de obiective, inclusiv consolidarea forțelor militare din regiune, pentru a asigura suveranitatea Rusiei asupra Crimeii, accelerarea eforturilor de exploatare a resurselor naturale din zona offshore, reintegrarea Crimeii în economia rusă și sprijinirea dezvoltării unei industrii robuste de construcții navale în Crimeea.

În Marea Mediterană, mesajul doctrinei este exclusiv de natură militară. Arctica este importantă, datorită rolului pe care îl joacă pentru asigurarea accesului flotei ruse atât la Oceanul Atlantic, cât și la Pacific. Rezervele de resurse naturale ale regiunii și potențialul de exploatare a acestora, precum și importanța rutei Mării Nordului evidențiază dimensiunea militară a Arcticii³³ în vederea reducerii amenințărilor la adresa securității naționale și asigurării stabilității strategice în regiunea arctică.

Rusia consideră aspirația SUA de a domina Oceanul Planetar ca pe o amenințare la adresa securității sale naționale. Această teză este cuprinsă în *Fundamentele Politicii de Stat ale Federației Ruse în Domeniul Activităților Navale până în anul 2030*. În articolul 24 al acestui document³⁴ este menționat faptul că: „Există noi riscuri și amenințări la adresa securității naționale a Federației Ruse în Oceanul Planetar, principalele dintre acestea fiind: dorința unor state, în special Statele Unite ale Americii (SUA) și aliații săi, de a domina Oceanul Mondial, inclusiv Arctica, precum și de a obține o superioritate covârșitoare a forțelor lor navale”.

Alte amenințări la adresa securității Rusiei includ: pretențiile teritoriale ale unor state în ceea ce privește teritoriile costiere și zonele adiacente litoralului Federației Ruse; creșterea numărului de state care au forțe navale cu capacitate de luptă puternică; proliferarea armelor de distrugere în masă și a tehnologiilor rachetelor de generație nouă; limitarea accesului Federației Ruse la resursele Oceanului Planetar și la liniile de comunicații de transport maritim vitale; presiunile economice, politice, juridice și militare internaționale asupra Federației Ruse, pentru a-i reduce eficacitatea în Oceanul Planetar și pentru a-i slăbi controlul asupra căilor maritime din Marea Nordului, care, conform tradiției și istoriei, sunt stabilite ca fiind Linii Maritime de Comunicații Naționale ale Federației Ruse³⁵.

În această doctrină, se observă o evaluare strategică, atingând toate cele trei elemente ale ecuației: *Strategia = Obiectivele + Căile de acțiune + Mijloace*.

Astfel, strategia devine mai mult o artă decât o știință. Strategul rus poate urma o formulă rațională, dar menținerea în echilibru a acestei doctrine necesită simțul intuitiv al unui comandant suprem experimentat în ceea ce privește integrarea tuturor elementelor puterii naționale ruse, consens social și politic și compromisul dintre o economie neputincioasă și ambiții navale mărețe.

Relația dintre mijloace și obiective este esențială, iar pentru criticii ruși, există o disparitate clară între ambițiile declarate și capacitățile reale. Prin urmare, în mod obligatoriu, ar trebui să se țină seama de amploarea constrângerilor financiare și tehnologice, care ar putea impune limite asupra capacităților navale rusești în viitor.

Deși ritmul creșterii economice în Rusia a fost încetinit în ultimii ani³⁶, cheltuielile militare ruse totale au crescut rapid, deoarece modernizarea forțelor armate ruse a devenit o prioritate politică cheie. Pe fondul unui plan ambițios de modernizare a echipamentului folosit de forțele militare ale Rusiei (încorporat în Programul de Înzestrare a statului în perioada 2010-2020), cheltuielile militare au fost direct proporționale cu PIB-ul Rusiei, menținându-se la o medie de 58 de miliarde de dolari.

Paradoxul strategiei ruse este acela că, după o analiză profundă, se poate deduce faptul că o latură a forțelor navale ruse este construită și adaptată mai degrabă către specificul Războiului Rece, iar

cealaltă parte este îndreptată, în mod strategic, către o nouă abordare, și anume pe proiecția puterii maritime. Astfel, rușii se poziționează într-o discontinuitate majoră între scopuri și mijloace. O declarație recentă a Ministerului Apărării Ruse³⁷ arată că au fost lansate patru rachete balistice intercontinentale tip „Bulava”.

În primul rând, necesitatea dezvoltării continue a bazei tehnologice necesare pentru a asigura explorarea și exploatarea cu succes a rezervelor de combustibil și de energie ale Arcticii se exprimă prin dorința de a dezvolta o flotă nucleară de spărgătoare de gheață și o infrastructură modernă de utilizare a acestora. Moscova consideră că toate cele patru flote principale ale Rusiei vor trebui să fie echipate cu nave de război moderne și capabile, precum și cu nave de sprijin. Astfel, cele patru flote ar trebui să dețină capacități de a executa operații îndelungate, la mari distanțe de litoralul propriu, oceanice, atât pe timp de pace, cât și în situații de criză. Inițierea acestui tip nou de flotă, care să îndeplinească obiectivele atât de ambițioase ale Rusiei, va fi întotdeauna o provocare, având în vedere severitatea reducerilor de cheltuieli.

Programul de armament al statului, care urma să funcționeze din 2011 până în 2017, dar care a fost prelungit până în anul 2020³⁸, prevedea construirea de noi modele de corvete, fregate și submarine și modernizarea navelor și a submarinelor de atac vechi. Până la mijlocul anului 2020, se previzionează că s-ar putea lansa la apă submarine nucleare și diesel-electrice, precum și distrugătoare, fregate, corvete. O astfel de flotă ar oferi Rusiei capacitățile materiale pentru a-și îndeplini obiectivele strategice, prezentate în strategia maritimă.

În sinteză, doctrina maritimă rusă este un document ambițios și amplu, suprarealist, care cuprinde, pe lângă elementele puterii statului, obiective politico-sociale, legate de politica maritimă a Rusiei, care se întinde de la Oceanul Arctic până la Oceanul Antarctic, și de la Oceanul Atlantic la Oceanul Indian, de la Marea Mediterană la Marea Baltică și la Marea Neagră. Totuși, deși aceste regiuni sunt puse pe picior de egalitate, există senzația unei prioritizări pe parcursul acestei doctrine. Corelând acest document cu alte strategii oficiale de securitate și cu strategii de politică externă, publicate în ultimii ani, o mare parte a amenințării militare pentru Rusia este prezentată

ca provenind din direcția vestică, în special dinspre Marea Neagră și Marea Mediterană.

Oceanul Arctic este, de asemenea, identificat ca o zonă în care conflictul militar poate deveni mai probabil într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat. Analizând mai atent, putem spune că doctrina sugerează faptul că interesele fundamentale ale Rusiei sunt proiectate în apropierea țărmurilor sale.

O evaluare geostrategică a acestui document este evidențiată în Articolul 27, fiind menționat faptul că necesitatea prezenței navale a Federației Ruse în zonele cu importanță strategică ale Oceanului Mondial este determinată pe baza mai multor amenințări. Printre acestea, se regăsesc: creșterea numărului de state care doresc să aibă acces la resursele de hidrocarburi din Orientul Mijlociu, din bazinul Arctic și din cel al Mării Caspice; impactul negativ asupra securității internaționale al conflictelor din Siria, din Afganistan, din Orientul Mijlociu, din Asia de Sud și din Africa; posibilitatea de a exacerba existența și apariția unor noi conflicte interstatale.

Marii gânditori, deși pari învechiți, încă găsesc resurse pentru a-și menține operele aproape de adevărul epocii moderne în care trăim. Opiniile lui Mahan și Corbett conțin puncte tari și puncte slabe. Etapele diferite ale istoriei par să le valideze sau să pună sub semnul întrebării diferite părți ale teoriilor și argumentelor lor. Reputația lor se schimbă cu trecerea timpului, dar Mahan și Corbett sunt, și vor rămâne, figuri extraordinare în istoria studiilor strategice, ambele strategii având puncte de vedere redutabile.

Strategiile de Securitate Maritimă se cristalizează în momentul în care contextul maritim global trece printr-o transformare profundă, determinată de schimbările geopoliticii globale, de amenințările și de apariția unei ordini globale multipolare. Apariția de noi puteri emergente, interdependența economică crescândă și deplasarea pivotului geostrategic către Asia asigură un context de securitate maritimă radical diferit de cel din timpul sau după epoca Războiului Rece.

Având în vedere intensitatea tot mai mare a amenințărilor asimetrice, puterea maritimă, mai mult ca oricând, se concentrează pe asigurarea fluxurilor globale critice.

NOTE:

- 1 Milan Vego, *Maritime Strategy and Sea Control: Theory and Practice. Naval Policy and History*, Routledge, New York, 2016, https://books.google.ro/books?id=Pnf7CwAAQBAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q=sea%20control&f=false, accesat la 27.11.2017.
- 2 *** *Sea control law and legal definition*, <https://definitions.uslegal.com/s/sea-control/>, accesat la 2 ianuarie 2018.
- 3 AAP 6, *NATO Glossary Of Terms And Definitions (English And French)* Edition 2013, <http://www.dtic.mil/doctrine/doctrine/other/aap6.pdf>, p. 2-S-3, accesat la 4 ianuarie 2018.
- 4 Julian S. Corbett, *Principles of maritime strategy*, Dover Publications Inc., Mineola, New York, 2004, p. 13.
- 5 *Ibidem*, p. 14.
- 6 *Principiul fundamental al războiului naval este faptul că apărarea este asigurată doar prin atac și că obiectivul decisiv al ofensivei este flota inamică, definiție a lui Julian S. Corbett, în Principles of maritime strategy.*
- 7 John B Hattendorf, "What is a Maritime Strategy?", *Soundings*, October, 2013, No. 1, p. 7, http://navyvic.net/news/documents/Soundings_1.pdf, accesat la 2 august 2018.
- 8 Julian S. Corbett, *op.cit.*, p. 8.
- 9 S.G. Gorshkov, *The Sea Power of the State*, traducere oficială, November 1, 2016, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP82-00850R000300060020-0.pdf>, accesat la 1 iunie 2018.
- 10 S.G. Gorshkov, *The Sea Power of the State*, Chapter 1, p. 3.
- 11 *Ibidem*, pp. 1-2.
- 12 *Ibidem*, p. 2.
- 13 *** *A Cooperative Strategy for 21st Century Seapower: Forward, Engaged, Ready (CS21R)*, <http://www.navy.mil/local/maritime/150227-CS21R-Final.pdf>, accesat la 12 martie 2018.
- 14 [Americas Navy], *Strategic Documents*, <http://www.navy.mil/StrategicDocs.asp>, accesat la 28 decembrie 2017.
- 15 [Department of Defense], *The Asia-Pacific Maritime Security Strategy: Achieving U.S. National Security Objectives in a Changing Environment*, NDAA A-P_Maritime_Security_Strategy-08142015-1300-FINALFORMAT.PDF, https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/NDAA%20AP_Maritime_Security_Strategy-08142015-1300-FINALFORMAT.PDF, accesat la 29 decembrie 2017.
- 16 Lieutenant Colonel Don T. Riley, Colonel (Ret) Arthur F. Lykke, Jr., US Army War College, studyproject, USAWC Strategic Research Project, *A National Military Strategy Process For The Future*, ADA279522, 18 aprilie 1994, p. 6, <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a279522.pdf>, accesat la 12 februarie 2018.
- 17 Arthur F. Lykke Jr., *A Methodology for Developing a Military Strategy*, in *Military Strategy: Theory and Application*. ed. Arthur F. Lykke Jr. (Carlisle Barracks: U.S. Army War College, 1993), 3, <https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwiXr4agmqjYAhUPEIAKHeTuBxgQFggnMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.dtic.mil%2Fcgi-bin%2FGetTRDoc%3FAD%3DADA279522&usg=AOvVaw2mikO6pks3I3AIQ3PEGFxM>, accesat la 20 decembrie 2017.
- 18 Unele dintre ele sunt aliate ale SUA.
- 19 [Department of Defense], *The Asia-Pacific Maritime Security Strategy*, p. 1.
- 20 *Ibidem*, pp. 2-3.
- 21 *Ibidem*, pp. 7-8.
- 22 *Ibidem*, pp. 9-10.
- 23 [Department of Defense], *The Asia-Pacific Maritime Security Strategy*, p. 19.
- 24 *Ibidem*, p. 20.
- 25 Jim Garamone, U.S. Department of Defense, U.S. Outlines Asia-Pacific Maritime Security Strategy, <https://www.defense.gov/News/Article/Article/614488/us-outlines-asia-pacific-maritime-security-strategy/>, accesat la 4 ianuarie 2018.
- 26 Морская доктрина Российской Федерации на период до 2020 года, <http://kremlin.ru/supplement/1800>, accesat la 3 martie 2018.
- 27 Dmitri Gorenburg, *Russia's New And Unrealistic Naval Doctrine*, 26 iunie 2017, *Texas National Security*, <https://warontherocks.com/2017/07/russias-new-and-unrealistic-naval-doctrine/>, accesat la 1 noiembrie, 2017.
- 28 Daria Litvinova, "Russia shows off its largest warships at Navy Day parade as tensions with West heighten", *The Telegraph*, 30 iulie 2017, <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/07/30/russia-shows-largest-warships-navy-day-parade-tensions-west/>, accesat la 2 ianuarie 2018.
- 29 [Ministry of Defence of the Russian Federation], *Seamen of the Baltic Fleet prepare to celebrate Navy Day*, Ziua Marinei Militare a Marinei Ruse se sărbătorește în ultima duminică a lunii iulie, http://eng.mil.ru/en/news_page/country/more.htm?id=12045311@egNews, accesat la 13 decembrie 2017.
- 30 *** *Doctrina Maritimă a Federației Ruse – Морская доктрина Российской Федерации*, <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/uAFi5nvux2twaqjftS5yrIZUVTJan77L.pdf>, accesat la 12 decembrie 2017.
- 31 Sean Mac Cormac, *Global analysis, The New Russian Naval Doctrine*, Centre for International maritime security, November 24, 2015, <http://cimsec.org/new-russian-naval-doctrine/18444>, accesat la 31 august 2018.
- 32 Până la această dată, 31 decembrie 2017, nu există încă o traducere oficială pe site-ul președinției Federației Ruse. Traducere personală.
- 33 Este menționată înainte de aspectele sociale și economice.
- 34 [Russia Maritime Studies Institute], US naval War College, *Fundamentals of the State Policy of the Russian Federation in the Field of Naval Operations for the Period Until 2030*, traducere Anna Davis, 2017, pp 4-5, [http://dnnlgwick.blob.core.windows.net/portals/0/RMSI_RusNavyFundamentalsENG_FINAL%20\(1\).pdf?sr=b&si=DNNFileManagerPolicy&sig=i110Z1rxZVzKbB%2BdHJ1CZuTxvwL3N7W34%2FLpksGT1Bs%3D](http://dnnlgwick.blob.core.windows.net/portals/0/RMSI_RusNavyFundamentalsENG_FINAL%20(1).pdf?sr=b&si=DNNFileManagerPolicy&sig=i110Z1rxZVzKbB%2BdHJ1CZuTxvwL3N7W34%2FLpksGT1Bs%3D), accesat la 27 decembrie 2017.
- 35 *Ibidem*, p. 4.
- 36 Lucie Béraud-Sudreau, Douglas Barrie, *Cheltuielile de apărare ale Rusiei: impactul contracției economice*, 6 martie 2017, International Institute for Strategic Studies, <https://www.iiss.org/blogs/military-balance/2017/03/russia-defence-spending>, accesat la 27 decembrie 2017.

37 [Russian Ministry of Defence], "Russian Nuclear Submarine Test-Launches 'Bulava' Intercontinental Ballistic Missiles", *The Moscow Times*, 23 mai 2018, <https://themoscowtimes.com/news/russian-nuclear-submarine-test-launches-bulava-intercontinental-ballistic-missiles-61548>, accesat la 9 iulie 2018.

38 Nikolai Novichkov, Moscow, "Russia increases equipment and readiness levels", *IHS Jane's Defence Weekly* June 28, 2018, <https://www.janes.com/article/81393/russia-increases-equipment-and-readiness-levels>, accesat la 31 august 2018.

BIBLIOGRAFIE

*** *A Cooperative Strategy for 21st Century Seapower: Forward, Engaged, Ready (CS21R)*, <http://www.navy.mil/local/maritime/150227-CS21R-Final.pdf>

*** AAP 6, *NATO Glossary Of Terms And Definitions* (English & French), 2013.

*** *America's Navy*, Strategic Documents, <http://www.navy.mil/StrategicDocs.asp>

*** *Basic Principles of State Naval Policy until 2030 approved, July 20*, President of Rusia, 2017, <http://en.kremlin.ru>: <http://en.kremlin.ru/acts/news/55127>

*** *Joint Doctrine Note 1-18*, Strategy, JDN 1-18, 25 aprilie 2018.

*** *Maritime Security Cooperation Policy Of The United States Of America: An Integrated Navy-Marine Corps – Coast Guard Approach*, 2013, <https://www.marines.mil/Portals/59/Publications/Maritime%20Security%20Cooperation%20Policy.pdf>

*** *Russian Maritime Doctrine*, <https://www.globalsecurity.org/military/world/russia/mf-doctrine.htm>: <https://www.globalsecurity.org/>

*** *Summary Of The 2018 National Defense Strategy Of The United States Of America*.

*** *The Asia-Pacific Maritime Security Strategy: Achieving US National Security Objectives in a Changing Environment*, 2016, https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/NDAA%20A-P_Maritime_Security_Strategy-08142015-1300-FINALFORMAT.PDF

[Department of Defense], *NDAA A-P The Asia-Pacific Maritime Security Strategy: Achieving US National Security Objectives in a Changing Environment*, https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/NDAA%20AP_Maritime_Security_Strategy-08142015-1300-FINALFORMAT.PDF

[President of Russia, Ministry of Defence of the Russian Federation], *Doctrine Of The Russian Federation For The Period Up To 2020*, 2015, <http://kremlin.ru/supplement/1800>

[President of Russia], *Basic Principles of State Naval Policy until 2030 approved*, 2017, <http://en.kremlin.ru/acts/news/55127>

[US naval War College], *Fundamentals of the State Policy of the Russian Federation in the Field of Naval Operations for the Period Until 2030*, 2017, [http://dnnlgwick.blob.core.windows.net/portals/0/RMSI_RusNavyFundamentalsENG_FINAL%20\(1\).pdf?sr=b&si=DNNFileManagerPolicy&sig=i110Z1rxZVzKbB%2BdHJ1CZuTxvwL3N7W34%2FLpksgT1Bs%3D](http://dnnlgwick.blob.core.windows.net/portals/0/RMSI_RusNavyFundamentalsENG_FINAL%20(1).pdf?sr=b&si=DNNFileManagerPolicy&sig=i110Z1rxZVzKbB%2BdHJ1CZuTxvwL3N7W34%2FLpksgT1Bs%3D)

Armstrong B., „Living in a Mahanian World”, *Infinity Journal*, Vol. 2, No. 3, 2012.

Barrie L.B.-S, „Cheltuielile de apărare ale Rusiei: impactul contracției economice”, International Institute for Strategic Studies, 2017, <https://www.iiss.org>: <https://www.iiss.org/blogs/military-balance/2017/03/rus>

Barrie L.B.-S, „Cheltuielile de apărare ale Rusiei: impactul contracției economice”, International Institute for Strategic Studies 2017, <https://www.iiss.org/en/militarybalanceblog/blogsections/2017-edcc/march-f0a5/russias-defence-spending-7de6>

Connolly R., „Economic and Technological Constraints on Russia's Naval Ambitions”, Swedish Defence Research Agency, 2018, <https://www.foi.se/download/18.264a15c615872434ccd7b4/1479479365544/Economic+and+technological+constraints+.pdf>

Corbett J.S., *Principles of Maritime Strategy*, Dover Publications Inc., Mineola, New York, 2004.

Friedman J.M., „5 Maps That Explain China's Strategy”, *Forbes Magazine*, February 25, 2016.

Garamone J., „U.S. DEPARTMENT OF DEFENSE”, 2018, US Outlines Asia-Pacific Maritime Security Strategy, 2015, <https://www.defense.gov/News/Article/Article/614488/us-outlines-asia-pacific-maritime-security-strategy/>

Gorenburg D., „Texas National Security”, Russia's New And Unrealistic Naval Doctrine, 2017, <https://warontherocks.com/2017/07/russias-new-and-unrealistic-naval-doctrine/>

Gorshkov S., *The Sea Power of the State*. Official Translation, CIA, 2016.

Gray C.S., "Explorations in Strategy", *Contributions in Military Studies*, no. 164, Westport, Connecticut: Greenwood Press, 1996.

Hattendorf B. John, DP The Evolution of the U.S. Navy's Maritime Strategy, 1977–1986. (N. W. Press, Ed.) *NAVAL WAR COLLEGE NEWPORT PAPERS 19*, 2004.

Kottasová I., *Russian military spending drops for first time in 20 years* (CNN-Money, Ed.) *CNN*, 2018.

Kozloski R., *Understanding the Naval Strategy Process*, US Navy Institute Blog, 2013, <https://blog.usni.org/posts/2013/09/16/understanding-the-naval-strategy-process>

Litvinova D., Russia shows off its largest warships at Navy Day parade as tensions with West heighten, *The Telegraph*, iulie 302017.

Lt.Col. Riley T. Don, Col. (Ret) Lykke F. Arthur Jr., *A National Military Strategy Process For The Future*, ADA279522, US Army War College. Study project-USAWC Strategic Research Project, 1994, <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA279522>

Lykke Arthur F. Jr., *Military Strategy: Theory and Application*. (C.B. College, Ed.), *A Methodology for Developing a Military Strategy*, 1993, https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwiXr4agmqjYAhUPEIAKHeTuBxgQFggnMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.dtic.mil%2Fcgi-bin%2FGetTRDoc%3FAD%3DADA279522&usg=AOvVa_w2mikO6pks3I3AIQ3PEGfXM

Lykke F. Arthur Jr., *A Methodology for Developing a Military Strategy*, *Military Strategy: Theory and Application*, ed. 3.

Lykke L.C., *A National Military Strategy Process For The Future*, ADA279522. (US Army War College, Ed.), 1994, <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a279522.pdf>

MacCormac S., *CIMSEC - Centre for International maritime security*, Global analysis - The New Russian Naval Doctrine, 2015, <http://cimsec.org/new-russian-naval-doctrine/18444>

Mahan A.T., *The Influence of Sea Power upon History, 1660-1783*, Boston: Little, Brown and Company, 1890.

Sekine D., "Review from Mahan to Corbett?, From the Oceans", *Intelligence Analysis*, 2012.

Spykman N.J., *America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power*, Routledge, Taylor and Francis Group, New York, 2007.

Til G., "Maritime Strategy and the Twenty First Century", în G. Til, *Seapower, Theory and Practice*, UK: Frank Cass& Co., Essex, 1994.

Tribune C.P., *US looks to its allies for stability in Asia and the Pacific*, 2001, <http://www.nytimes.com/2001/01/27/opinion/us-looks-to-its-allies-for-stability-in-asia-and-the-pacific.html>

Truver B.B., "Towards a New Understanding of Maritime Power", în Andrew T.H. Tan, *The Politics of Maritime Power: A Survey*, Routledge, London, 2011.

Vego M., *Naval Classical Thinkers And Operational Art*, Naval War College, Newport, Rhode Island, SUA, 2009.

Vego M., *Naval Policy and History. Maritime Strategy and Sea Control: Theory and Practice*, Routledge, New York, 2016.

Widen J., *Theorist of Maritime Strategy: Sir Julian Corbett and His Contribution to Military and Naval Thought*. (Swedish National Defence College, Ed.) Routledge, Taylor&Francis Group, New York, 2016.

Морская коллегия - Общие сведения, Regulations of the Maritime Collegium under the Government of the Russian Federation, <http://www.morskayakollegiya.ru/os/>

Federation M.O., *Seamen of the Baltic Fleet prepare to celebrate Navy Day*.